

KORTE BIJDRAGEN

BUITENPLAATSEN

Recensie van: *Wonen in Arcadië. het interieur van nederlandse kastelen en buitenplaatsen*, catalogus tentoonstelling Noordbrabants Museum 26 september 1998-10 januari 1999 (Zwolle, 1998) en G.W. van Herwaarden e.a., 'Buitenplaatsen', in: *Jaarboek Monumentenzorg 1998* (Zwolle/Zeist, 1998)

Het vijftienvintigjarig bestaan van de Stichting Particuliere Historische Buitenplaatsen dat het afgelopen jaar gevierd werd is aanleiding geweest tot het publiceren van twee boeken die van groot belang zijn voor iedereen die belang stelt in de cultuurgeschiedenis van de Nederlandse adel.

Als het belangrijkste van deze beide beschouw ik de catalogus van de jubileumtentoonstelling. Een tentoonstellingscatalogus heeft tegenwoordig vaak de allure van een standaardwerk en dat geldt zeker ook voor het hier besproken boek. Nadat in een tweetal inleidende artikelen respectievelijk het werk van de jubilerende stichting en de geschiedenis van het aristocratische buitenverblijf in ons land zijn behandeld, wordt een keur van objecten, veelal uit particulier bezit, beschreven. Deze worden vrijwel alle afgebeeld, dikwijls in kleur, terwijl het boek bovendien verlucht is met veertig fraaie kleurenfoto's van interieurs.

De indeling van de catalogus is thematisch en doet enigszins denken aan die van de prestigieuze expositie 'The Treasure Houses of Britain' die in 1985 in de National Gallery in Washington is gehouden. Tot de thema's behoren 'het buiten van binnen', 'de gedekte tafel', 'het oosters kabinet', 'jacht en huisdieren', 'genealogie en heraldiek', 'koninklijke souvenirs' en 'kerk en huwelijk'. Evenals indertijd in Washington worden deze thema's vooral geïllustreerd door objecten uit particulier bezit en dat is ook hier waarschijnlijk wel de grootste charme van de expositie. Een vergelijking met het kunstpatrimonium dat de Britse 'stately homes' nog heden ten dage binnen hun muren bewaren, maakt overigens wel zichtbaar dat wat men wel 'topkunst' noemt, in de Nederlandse aristocratische bui-

tenverblijven aanzienlijk zeldzamer te vinden is. Misschien moet men een uitzondering maken voor enkele stijlmeubelen, alsook voor bepaalde soorten oosters porselein. Dit laatste is niet verwonderlijk in een land dat zolang grote hoeveelheden porselein heeft ingevoerd. Hetzelfde geldt wellicht ook voor topografica, een onderwerp waarvoor in ons land grote interesse heeft bestaan. Anderzijds mist men, bijvoorbeeld, de meesterwerken van portretkunst die in sommige Britse collecties worden aangetroffen; hoewel er wel veel portretten van goede kwaliteit worden gevonden.

Een hedendaagse catalogus heeft, ik schreef het al, de allure van een standaardwerk. Ze ontstaat echter ook haast per definitie onder tijddruk, en dat leidt haast altijd tot onvolkomenheden. Ook deze uitgave is daar niet vrij van gebleven. Het Nederlands is niet altijd even vlekkeloos en de vermelde feiten zijn niet altijd juist. De Nederlandse adeldom van de familie Van den Bogaerde dateert niet – zoals bericht in het bijschrift van nr. 31 – van 1830 maar van 1816 toen L.J.A.H. van den Bogaerde met acte van bewijs in de Ridderschap van West-Vlaanderen werd benoemd. Dat Robert van Ittersum, wiens portret wordt getoond onder nr. 53, lid is geweest van de Raad van State 'van Overijssel' is onjuist: dat college was een orgaan van de Generaliteit. Niet in overeenstemming met de historische waarheid lijkt mij het bericht (onder nr. 220) dat Frederik Hendrik baron van Boetzelaer (1688-1733) zich zou hebben onderscheiden bij de verdediging van het Brabantse Willemstad. Waarschijnlijk is hij verwisseld met zijn familielid, dat in 1793-1794 met succes Willemstad verdedigde tegen de Fransen. Op de onder nr. 248 tentoongestelde aquarel van Hoynk van Papendrecht is waarschijnlijk naast koningin Wilhelmina keizer Wilhelm II afgebeeld. Doch dit zijn maar kleine schoonheidsfoutjes in een boek waarvoor alle belangstellenden erkentelijk kunnen zijn. Als wat ernstiger dan schoonheidsfoutjes beschouw ik enkele beweringen in de inleiding tot het hoofdstuk 'Genealogie en heraldiek'. Daar wordt gesteld: 'Het voeren van een familiewapen is een voorrecht van de aristocratie. Deze wapens zijn bij koninklijke goedkeuring toegekend en bevestigen de sta-

tus van een geslacht'. Het lijkt mij moeilijker in enkele zinnen méér te beweren dat níét slaat op de situatie in ons vaderland.

In het Jaarboek Monumentenzorg voor 1998 ligt de nadruk overal op een materie die in de catalogus feitelijk alleen aan de orde komt in het eerst inleidende hoofdstuk: de problemen die heden ten dage verbonden zijn aan het behoud en het beheer van historische buitenplaatsen. De eigenaars komen aan het woord in wat men 'case studies' zou kunnen noemen betreffende diverse bezittingen, zoals Schoonheten, het Huis ten Donck en De Wiersse. Carla S. Oldenburger-Ebbers analyseert boeiend en instructief de waarde van het 'historisch groen' te Beeckestijn bij Velsen met zijn verrassend goed bewaarde barokke en romantische elementen. Dorothee Koper-Mosterd behandelt de geschiedenis van de tuinen van Middachten vanaf 1899, toen Hugo Poortman opdracht kreeg een restauratieplan te maken. Carla Scheffer beschrijft hoe Wassenaar zich na 1900 ontwikkelde van 'buitenplaatsenlandschap' tot villadorp. Marieke Kuipers verhaalt hoe 'Dordwijk' te Dubbeldam onder 'modern beheer' als buitenplaats een ware wedergeboorte beleefde. Eloy Koldewey behandelt een onderwerp dat in de literatuur tot nu toeweinig aandacht heeft gekregen maar toch uit cultuurhistorisch oogpunt van niet gering belang is: van elders verplaatste interieurs en interieuronderdelen in Nederlandse kastelen en buitenplaatsen. Een beroemd voorbeeld is de uit Delft afkomstige schouw van Bollina en Van Bourscheit (wiens naam hier om een voor mij duistere redenen gespeld wordt met een 'd' aan het eind) die men thans op Twickel kan bewonderen.

Diederick van Asbeck zet op overtuigende wijze uiteen waarom het behoud van historische buitenplaatsen in hoge mate afhankelijk is van 'continuïteit van het familiegebruik'. Een reeks stuk voor stuk leesbare en, zoals onze voorouders zouden hebben geschreven, 'zaakrijke' bijdragen, wordt afgesloten met de tekst van de rede die Ronald de Leeuw, hoofd-directeur van het Rijksmuseum, bij de opening van de tentoonstelling in Den Bosch hield. Zij is aangekondigd als een feestrede. Maar door haar te kwalificeren als een gele-

genheidstoespraak en niet meer dan dat, zou men de spreker onrecht doen. De Leeuw definieert scherp de status quaestionis en geeft een heldere typering van wat juist eigen is aan de Nederlandse buitenplaats.

Ook dit boek is uitstekend geïllustreerd, gedeeltelijk in kleur. De onderschriften bij sommige illustraties stellen de lezer overigens voor raadsels. Met 'een historische buitenplaats' (p. 89) of 'een nieuwe buitenplaats' (p. 94) doet men niet zoveel. Misschien een subtiele verwijzing naar de woorden van Ronald de Leeuw: 'Natuurlijk blijven er geheimen die de eigenaars zelfs in het kader van deze presentatie hebben verkozen niet prijs te geven'?

Ph.M. Bosscher

RIDDERSCHAP VAN FRYSLÂN

Met zekere trots zullen enige Nederlandse edellieden de laatste aflevering van het *Nederland's Adelsboek* ter hand hebben genomen. Nu was het openbaar en duidelijk dat er weer een Friese ridderschap bestaat. Goed 114 jaar moest Friesland het zonder stellen. Dat kwam, omdat in 1885 een handjevol leden het besluit nam om de Ridderschap van Friesland op te heffen, voor die tijd een logische beslissing. Immers, na de grondwetswijziging van 1848 – doorgevoerd in 1850 – had de ridderschap geen staatkundige functie meer, een functie die was begonnen met de inhuldiging van Willem I als Soeverein Vorst, later Koning, der Nederlanden.

Vóór 1795 kende het gewest Friesland geen ridderschap. Weliswaar werd daar per grietenij een afgevaardigde namens de edelen naar de landdag gezonden, maar deze hoefde zelf geen edelman te zijn. Ook het gewest Stad en Lande (Groningen) kende geen ridderschap. In de overige gewesten van de Republiek hadden de edelen via hun ridderschap zeggenschap in het gewestelijk bestuur. De toelatingseisen waren verschillend.

In de zeventiende en achttiende eeuw behoorde men in Friesland tot de adel door gewoonterecht. Dat gold niet alleen voor Friezen; er was ook ruimte voor edellieden van buiten het gewest, zoals de Schwartzbergs, de Rengersen, etc.